

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA INTERAKTIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH

Raxmanova Gulrux Ubaydullayevna

Alfraganus Universiteti

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Po'latov Uyg'un Murtazo o'g'li

Xalqaro Nordik universiteti, 1 – bosqich magistri

Annotatsiya. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda interaktiv ta'limni rivojlantirish turli pedagogik o'yinlar orqali amalga oshiriladi. Biroq, o'yinning ta'limdagi o'rni aniq belgilanmagan. Maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda interaktiv ta'limni rivojlantirish masalalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar. O'yin, material, muloqot, ko'nikma, imkoniyat, diagnostika, qadriyat, munosabat.

РАЗВИТИЕ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ У ДОШКОЛЬНИКОВ

Рахманова Гулрух Убайдуллаевна

Университет Альфраганус

Доктор философии педагогических наук (PhD)

Полатов Уйгун Муртазаевич

*Магистр 1 ступени международного
университета Нордик*

Аннотация. Развитие интерактивного обучения у детей дошкольного возраста осуществляется посредством различных педагогических игр. Однако роль игры в образовании четко не определена. В статье освещены вопросы развития интерактивного образования у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова. Игра, материал, общение, умение, возможность, диагноз, ценность, отношение.

DEVELOPMENT OF INTERACTIVE EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN

Rakhmanova Gulrukh Ubaydullaevna

Alphaganus University

Doctor of Philosophy in Education (PhD)

Polatov Uygun Murtazaevich

1-stage Master of Nordic International University

Annotation. *The development of interactive learning in preschool children is carried out through various pedagogical games. However, the role of play in education is not clearly defined. The article covers the issues of development of interactive education in preschool children.*

Keywords. *Game, material, communication, skill, opportunity, diagnosis, value, attitude.*

Kirish

Respublikamizda so‘ngi yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini ilg‘or xorijiy tajribalar asosida rivojlantirishning tashkiliy-metodik ta‘minotini yaratish “Ilk qadam” maktabgacha ta‘lim tashkiloti o‘quv dasturini amalga oshirish jarayonida interaktiv ta‘limni rivojlantirish asosida tarbiyalanuvchilarning kognitiv ko‘nikmalarini shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, o‘z-o‘zini va o‘zligini anglash bilan bog‘liq maqbul faoliyat usullarini takomillashtirishning me‘yoriy asoslari yaratilmoqda. “Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, maktabgacha ta‘lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha ustivor vazifalar belgilangan.

“Bolaning ta‘lim olishga bo‘lgan huquqini amalga oshirishni ta‘minlash, ularda Vatanga muhabbat tuyg‘usini, oilaga, o‘z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, atrof-muhitga ehtiyotkor munosabatni shakllantirish; bola shaxsini shakllantirish, uning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ijtimoiy tajriba orttirishini ta‘minlash, jamiyatga moslashishi va boshlang‘ich ta‘limga tayyorligini ta‘minlash, ta‘lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta‘lim dasturlari va texnologiyalarni joriy etish” ustivor vazifalar etib belgilangan. Buning natijasida bola o‘zini o‘rab turgan borliqni ongli idrok qilish, egallangan bilim, ko‘nikma va malaka, amaliy faoliyat tajribasini kundalik hayotiy vaziyatlar va o‘quv jarayonida foydalanish layoqatini o‘zida ifoda etuvchi bilish kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari kengayadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda interaktiv ta‘limni rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash va uning asosiy tarkibiy qismlarining xarakterli xususiyatlarini aniqlash jiddiy nazariy va eksperimental tadqiqotlarni talab qiladi.

Mamlakatimizda maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda ijodiy faollikni rivojlantirish Sh.Shodmonova [7], F.Qodirova [9], F.Valixo‘jayeva [4], D.R.Boboyeva [2]lar tomonidan tatqiq etilgan.

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda interaktiv ta‘limni rivojlantirish turli pedagogik o‘yinlar orqali amalga oshiriladi. Biroq, o‘yinning ta‘limdagi o‘rni aniq belgilanmagan.

Darsga o‘yinchoqlarni kiritish amaliyoti muammoni hal qilmaydi: o‘yinchoqlar bolalarni darsdan chalg‘itishi mumkin, ular e‘tiborga olinmasligi mumkin, ammo ular mikro-darslarni o‘yinga aylantira olmaydi. Bolalar bog‘chasida o‘yinni uyushgan ommaviy harakatlarga o‘tkazish tendensiyasi mavjud: o‘qituvchi bolalar bilan mashg‘ulotlar o‘tkazayotganligi kabi o‘yinni “o‘tkazadi”, boshqaradi, harakatlarni tartibga soladi, belgilaydi, ularni baholaydi va hokazo. Ushbu tendensiya 1920-yillarda rivojlangan maktabgacha yoshdagi bolalar o‘yining “ideal” mantiqiy natijasidir. Uning mohiyati shundan iboratki, o‘yinda bolalar atrofdagi dunyo bilan tanishganda olgan bilimlarini aks ettirishi kerak. Boshqacha aytganda, o‘yin bilimlarni rivojlantirish vositasidir. Bu jamoaviy bo‘lishi kerak. Shu bilan birga, har bir bola nafaqat bu o‘yinga bo‘ysunishga majbur, balki butun guruh o‘ynagan narsani o‘ynashni “xohlashi kerak”.

Tadqiqot metodologiyasi

O‘yinga tegishli psixologik va pedagogik ta’sirni amalga oshirish uchun uning o‘ziga xos xususiyatlarini yaxshi tushunish, uning rivojlantiruvchi ahamiyati, har bir yosh bosqichida qanday bo‘lishi kerakligi haqida tasavvurga ega bo‘lish, shuningdek, turli yoshdagi bolalar bilan, har xil turdagi o‘yinlarga mos ravishda o‘ynashni bilish kerak.

Mashg‘ulot mazmuniga o‘xshash vaziyatlarni o‘z ichiga olgan o‘yinlarni tanlashga urinish ham muvaffaqiyatli bo‘lmadi.

Ta’lim va o‘yin o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar muammosini hal qilish uchun o‘yin tushunchasini va faoliyatning o‘yinli shaklini nazariy jihatdan o‘rganish kerak. Tadqiqotimiz doirasida biz N.P.Anikeyeva tomonidan berilgan ta’rifdan foydalanamiz, unda o‘yin ijtimoiy tajribani qayta tiklash va o‘zlashtirishga qaratilgan vaziyatlardagi faoliyat turi sifatida tushuniladi, unda xulq atvorni boshqarishi shakllanadi va takomillashtiriladi [1].

O‘yinli faoliyat muammosiga bag‘ishlangan materiallarini o‘rganib, o‘yinli faoliyatning quyidagi funksiyalarini ajratib ko‘rsatish mumkin:

- qiziqarli, gedonistik - ko‘ngil ochish, zavqlanish, ilhomlantirish, qiziqish uyg‘otish;
- kommunikativ - muloqot ko‘nikmalarini egallash;
- o‘z-o‘zini anglash - shaxsiy imkoniyatlarni ko‘rsatish va amalga oshirish;
- o‘yin terapiyasi - boshqa faoliyatda yuzaga keladigan turli qiyinchiliklarni bartaraf etish;
- diagnostik - o‘yin davomida me’yoriy xatti-harakatlardan, o‘z-o‘zini bilishdan og‘ishlarni aniqlash;
- tuzatish - shaxsiy ko‘rsatkichlar tarkibiga ijobiy o‘zgarishlarni kiritish;
- millatlararo muloqot - barcha odamlar uchun umumiy bo‘lgan ijtimoiy - madaniy qadriyatlarni o‘zlashtirish;
- ijtimoiylashuv - ijtimoiy munosabatlar tizimiga kiritish va boshqalar.

Faoliyat sifatida o‘yinning tuzilishiga organik ravishda maqsadni belgilash, rejalashtirish, maqsadni amalga oshirish, shuningdek, shaxs o‘zini amalga oshirgan natijalarini tahlil qilish kiradi.

Jarayon sifatida o‘yinning tuzilishi quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. o‘yin ishtirokchilarning o‘z zimmlariga olgan rollari;
2. bu rollarni amalga oshirish vositasi sifatida o‘yin faoliyati;
3. obyektlardan o‘yinda foydalanish (almashtirish);
4. o‘yin ishtirokchilari o‘rtasidagi haqiqiy munosabatlar;
5. syujet (tarkib) - o‘yinda shartli ravishda takrorlanadigan voqelik sohasi.

O‘yinlar o‘z faoliyat turiga ko‘ra: jismoniy (harakatli), intellektual (aqliy), mehnat, ijtimoiy va psixologik turga ajratilishi kerak.

Ta’lim jarayonining tabiatiga ko‘ra quyidagilar ajratib ko‘rsatiladi:

- ta’limiy, mashq qiluvchi, nazorat qiluvchi va umumlashtiruvchi;
- bilish, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi;
- reproduktiv, produktiv, ijodiy;
- kommunikativ, diagnostik, kasbga yo‘naltiruvchi, psixoterapevtik.

Tipologiya keng qamrovli bo‘lib, o‘yin metodikasining tabiatiga asoslanadi. Ularning eng muhim turlaridan biri bu mavzuli, syujetli, rolli, ishbilarmonlik, imutatsion, dramalashgan o‘yinlar hisoblanadi. Mavzu sohasiga ko‘ra o‘yinlar fan va texnikaning barcha sohalariga ajraladi.

Tahlil va natijalar

O‘yin texnologiyasining o‘ziga xosligi ko‘p jihatdan o‘yin muhiti bilan ham belgilanadi: o‘yinlar predmetli yoki predmetsiz, stolda va xonada, ko‘chada, yerda, kompyuterda shuningdek, turli xil harakatlanuvchi vositalarda o‘ynalishi bilan ajralib turadi.

O‘yin bolalikning asosiy fazilatlaridan biridir. Unga uch yoshli bola ham, o‘n uch yoshli o‘smir ham qiziqadi, ammo, u tom ma’noda maktabgacha yoshdagi bolaning turmush tarziga aylanadi. Taniqli o‘qituvchilar va psixologlarning [5] fikriga ko‘ra, o‘yin faoliyati uning har bir ishtirokchisining tafakkuri, tasavvuri, emotsional holatining o‘ziga xos xususiyatlarini ochib beradi va shu bilan birga, bola psixikasining sog‘lom rivojlanishining ajralmas sharti hisoblanadi.

A.S.Makarenko o‘z asarlarida bolalarning o‘yinga bo‘lgan ishtiyoqini ta’kidlab, ularga jiddiy ish buyurilganda ham o‘ynashlarini ta’kidlagan. Bunday holda, ishning o‘zi o‘yinli sinovga aylanadi, unda hech qachon voqealar rivojini oldindan aytib bo‘lmaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar o‘yinlarining o‘ziga xos xususiyatlari haqida gapirganda, L.S.Vigotskiy o‘yin faoliyati ishtirokchilarining erkinligi va mustaqilligi qat’iy qoidalarga rioya qilish zarurati bilan uyg‘unlashishiga e’tibor qaratdi. Bundan tashqari, o‘yin shartlari

tashqaridan yuklanmagan bo‘lsa, uning mazmuni va vazifalaridan uzviy ravishda kelib chiqib, ixtiyoriy rioya qilish mumkin [5].

E.Smironovning fikriga ko‘ra, bola uchun o‘yin nafaqat o‘yin-kulgi, balki kichik odam hayotining asosiy mazmuni va uni rivojlantirishning eng samarali usulidir [6]. O‘yinda u obyektiv dunyoni va insoniy munosabatlar dunyosini o‘zlashtiradi, o‘z imkoniyatlarini tan oladi, tafakkurni, harakat qilishni, tasavvur qilishni o‘rganadi. O‘yinda bola kattalarning to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘rsatmalariga ko‘ra, hali bilmagan va bajarishni xohlamagan ishni qilishdan xursand bo‘ladi. Maktabgacha yoshda o‘yin juda ko‘p bo‘lishi mumkin emas. Biroq, qaysi o‘yinlar bolaning qiziqishlari va yoshiga mos kelishi, uning rivojlanishi uchun nima foydali va foydali emasligini tushunish va his qilish kerak.

F.M.Burkov o‘z tadqiqotlarida tasdiqlashicha, o‘yinining ahamiyatini ko‘ngilochar va reaktiv imkoniyatlar bilan almashtirib va baholab bo‘lmaydi. Uning fikriga ko‘ra, u asosan o‘yin-kulgi, dam olishdan iborat bo‘lib, u o‘rganish, ijodkorlik va terapiyaga aylana oladi [3].

S.A.Shmakovning fikriga ko‘ra, aksariyat o‘yinlar o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Birinchidan, har qanday o‘yin erkin rivojlanish faoliyatini nazarda tutadi, u oxirida olingan natijalardan emas, balki faqat bolaning xohishiga ko‘ra, bu jarayonning o‘zidan zavq olish uchun amalga oshiriladi [8]. Bundan tashqari, o‘yinining tuzilishi faoliyat sifatida maqsadlarni belgilash, rejalashtirish, maqsadlarni amalga oshirish va natijalarni tahlil qilishni ham o‘z ichiga oladi. Ikkinchidan, o‘yin faoliyati faol, ijodiy va ko‘pincha takrorlanuvchi xarakterga ega bo‘ladi.

Xulosa va takliflar

O‘yinga xos bo‘lgan yana bir muhim xususiyat uning mazmunini aks ettiruvchi bevosita yoki bilvosita qoidalarning mavjudligi, shuningdek, mantiqiy va vaqtinchalik ketma-ketlikka ega. Va nihoyat, ushbu faoliyat turi, boshqa hech bir faoliyat kabi “hissiy zo‘riqish”ni o‘z ichiga olmaydi - hissiy ko‘tarilishning o‘ziga xos holati, raqobat, raqobatbardoshlik va boshqa hissiyotlardan kelib chiqadi.

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda interaktiv ta’limni rivojlantirish tashqi farqlariga qaramay, ular xayoliy vaziyatlar rivojlanishining qat’iy belgilangan mantiqiga ega ekanligini belgilash imkonini berdi. Demak, dastlab bolalar kattalar tomonidan yaratilgan xayoliy vaziyatni qabul qiladilar va unda harakat qilishda davom etadilar. Ikkinchi bosqichda kattalar yordamida ular xayoliy vaziyatning muhim xususiyatlarini ajratib oladilar va ular asosida harakat qiladilar. Nihoyat, ular kattalar tomonidan berilgan muhim xususiyatlarga ko‘ra, xayoliy vaziyatni mustaqil ravishda qayta yaratishga qodir bo‘ladilar.

Har xil turdagi o‘yinlarni o‘rganish shuni ko‘rsatdiki, ular xayoliy vaziyat asosida qurilganiga qaramay, ko‘rinadigan va fikrlash vaziyati o‘rtasidagi farqlanish mexanizmi o‘yin turlarining har biri uchun o‘ziga xosdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Аникеева Н.П. Дети и мир. М.: Донарх, 2003. - 245 с.
2. Boboyeva D.R. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini o‘stirish jarayonida ertaklar orqali atrof-muhit bilan tanishtirish /Ilmiy to‘plam. -T., 2000. -103-105-b.8
3. Бурков Ф.М. О психическом развитии ребёнка (дошкольный возраст). Минск: Народна Света, 1997. - 68 с.
4. Valixo‘jayeva F.B. Talabalarni maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarga estetik tarbiya berishga tayyorlash: pedagogika fanlari nomzodi. ... diss. Avtoref. – T., 2005. – 20 b.
5. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.: Мысль, 1991. - 267 с.
6. Смирнова Е. О. Влияние общения ребёнка со взрослым на эффективность обучения дошкольников: Автореф. дис. ... канд. пс. н. - М., 2000. - 22 с.7.
7. Shodmonova Sh. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – T., Fan va texnologiya nashriyoti, 2008.- 147 b.
8. Шмакова С.А. Деятельность и- развитие. // Вопросы психологии. - 1996.-№5.- с.43-48.9.
9. Qodirova F., Qodirova R. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. – T., Istiqlol. 2006. – 248 b.
10. Rakhmonova G., The importance of didactic games in preschool education. - Modern Scientific Research International Scientific Journal, Volume 1 Issue 10, 2023